

**Қазақстан Республикасының білім және ғылым министрлігі  
Министерство образования и науки Республики Казахстан  
Манаш Қозыбаев атындағы**

**Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті  
Северо-Казахстанский государственный университет  
им. М.Козыбаева**

## **Ақын және азамат**

/ Қазақтың халық жазушысы, О.О.Сүлейменовтің 75 жылдық  
мерейтойына ұсынылатын библиографиялық көрсеткіш /

## **«Острым мечом я был»**

/Рекомендательный указатель литературы к 75-летию со дня  
рождения О.О.Сулейменова, казахского писателя, публициста,  
общественного деятеля, дипломата /

**Петропавл , 2011**

## **Оқырмандарға.**

Ұсынылып отырған көрсеткіш қазақтың көрнекті ақыны, әдебиетші, қазақтың халық жазушысы Сүлейменов Олжас Омарұлы-75 жас толуына арналған.

Мағлұмат алфавиттік тәртіппен орналасқан.

Ақынның өмірі мен шығармашылығы туралы ең соңғы шыққан басылымдар еңгізілген. СҚМУ ғылыми кітапханасы қорында бар.

Көмекші құрал ұстаздарға, студенттерге және қалың оқырман қауымға арналған.

# Олжас Сүлейменов

«Олжас Омарұлы өз халқы үшін,  
біздің еліміз бен біздің халқымыз  
әлемдік тарих пен өркениетте  
лайықты орын алу үшін өте көп  
іс тындырды деп есептеймін.  
Ол Қазақстан халықтарының ұлттық  
бірлігін нығайтуға Қазақстан мен басқа  
елдердің арасындағы достық пен  
ынтымастықты дамытуға зор үлес  
қосты.»

Нұрсұлтан Назарбаев.

Олжас Сүлейменов 1936 жылы 8 мамырда Алматы қаласында дүниеге келген. Қазақ мемлекеттік университетінің геология факультетін 1950 жылы бітірген Мәскеудегі М.Горький атындағы Әдебиет институтының аударма бөлімінде оқыған.

Олжас Сүлейменов «Казахстанская правда» газетінде бөлім меңгерушісі, «Қазақфильм» киностудиясында Сценарийлік - редакция алқасының бас редакторы болып қызмет істеген. Кейіннен оның шығармашылық қабілетіде, қайраткерлік тұлғасы да тез өсіп, Қазақ КСР Киноматография жөніндегі Мемлекеттің төрағасы, Қазақстан Жазушылар одағының хатшысы қызметтерін атқарды. 1990 жылдары ядролық апатқа қарсы «Семей-Невада» қозғалысын құрып, Семей полигонының жабылуына зор үлес қосты. Ол сол жылдарда ҚР Жоғары кеңесінің депутаты, одан соң Қазақстанның Италиядағы өкілетті елшісі болды О.О.Сүлейменов Қазақстан Комсомолы, Бүкілодақтық Жастар одағы сыйлығының (1966) иегері. Ақынға 1967 жылы Қазақстан Республикасы Абай атындағы Мемлекетік сыйлығы берілді.

Ол Қазақстанның Халық жазушысы. О. Сүлейменовті әлем оқырманына танытқан «Адамға табын жер енді!» (1961) поэмасы. Тұңғыш ғарышкер Юрий Гагаринге арналған бұл поэма көптеген шетел тілдеріне аударылып, жеке кітап болып

бірнеше рет басылып шықты. Қазақ әдебиетінің тарихынан көрнекті орын алатын орыс тілді қазақ ақын-жазушылары аз емес. Олар өз шығармаларын орыс тілінде жазғанмен, туындыларының негізгі арқауы қазақ халқының өмірі мен тұрмыс-тіршілігі болып келеді. Осы ақын-жазушылардың арасындағы аса дарынды тұлға - Олжас Омарұлы Сүлейменов. Ақының көптеген өлең жинақтары, түрлі зерттеу еңбектері, әдеби-публицистикалық мақалалары үзбей кітап болып шығып келеді. Атап айтқанда, «Арғымақтар» («Аргамачи», 1961), «Нұрлы түндер» («Солнечные ночи», 1963), «Шапағатты шақ» («Добрые время восходов», 1964), «Мешін жылы» («Год обезьяны», 1967), «Қыш кітап» («Глиняная книга»), «Ақ дария аспаны» («Над белыми реками», 1970), «Аз и Я» (1975), «Көңіл көкжиегі» (1976), «Жалынның шалқуы» («Трансформация огня»), «Париж» (1981), «Әр күн арайлы таң» (1986), «Асқардан асу» (1987) өлеңдермен поэмалар жинақтары, прозалық шығармалары және зерттеу еңбектері басылып шықты. Ақынның қазақ тілінде тұңғыш таңдамалы өлеңдері мен поэмаларының жинағы «Атамекен» деген атпен ақын Қадыр Мырза Әлидің аудармасымен 1972 жылы «Жазушы» баспасынан жарық көрді.

Олжас Сүлейменов көркем шығармашылықпен бірге тіл тарихын зерттеп, бірқатар құнды еңбектер жариялады. Оның осы бағыттағы алғашқы зерттеу еңбегі- «Аз и Я» деген атпен 1975 жарияланды. Бұл тарихи-филологиялық еңбекте славян және түрік халықтарының мәдениеті мен тілінің тарихи байланыс- тылығы жан-жақты зерттелінген. Зерттеуші орыс әдебиетінің ХІІ ғасырдағы ескерткіші «Игорь полкі туралы сөз» жырындағы түсініксіз сөздердің мағыналарын ашып, олардың түркі тілінен шыққанын дәлелдеді. Бұдан соң Олжас тіл тарихына арнап «Мың бір сөз» («Язык письма») еңбегін жазды. Онда ұлттық мәдениеттер байланысы әлемдік деңгейде қарастырылған. Бүгінгі таңда оның қазақ жеріндегі ең танымал ақын екендігіне күмән келтіретін адам да аз болар. Олжас туралы жазылған дүниелер жетерлік, солардың бәрінің басын қосып жинақтаса, бірнеше томдық еңбек болары сөзсіз. Оның ақындығы туралы тек өзінің Отанында ғана емес, сонымен қатар

алыс елдерде көп жазылды.

Оның шығармашылығына таңдана қарап, осы жайында Памирден Прибалтикаға, Кіші Азиядан Парижге, Күнгей Кавказдан Германияға дейінгі аймақта өз пікірін білдірушілер көптеп табылды. Оның өлең жинақтары 100000 таралыммен жарық көріп, сол сәтте-ақсирек кездесетін библиографиялық кітаптар қатарына еніп отырды. Ақынның әрбір жаңа туындысы қызу талқыланды. Олжас Сүлейменовтің әлемді дүрсілкіндірген дауысы ең алғаш рет естілгелі жарты ғасырға жақын уақыт өткен екен. Осы уақыттан бері біз ақын жырларынан оның замандастары мен отандастарының қалай тіршілік етіп, нені сезініп, нені ойлағанын оқып келеміз. Бүгінде оның сөзіндегі, ойы мен әрекеттеріндегі ерекшеліктерді түсіне алатын адамдарға ерекше әсер берген жарқын дауысы үлкен беделге ие. Олжас Сүлейменов - Күдіретті рухтың көңілінен шығып, өз замандастарын Ақиқат пен Сұлулыққа жақындата түсу үшін Алланың әділеттілікті аңсау мен соған деген ұмтылысты бүкіл болмысына енгізіп қойған ақындардың бірі. Шындығында, сұлулықты суреттеген сайын біз оған бір қадам жақындай түсеміз! Ақиқатты бейнелеген әрбір сәтте біз онымен бірге түсеміз. Ол - Жолды жарықтандыратын шырақ тәрізді. Ізденушілер өздері іздеген маңызды да зәру мәселелеріне жауапты дәл осы қазақ ақынының шығармаларынан таба алады. Қазақ халқының өткені, бүгіні мен болашағы барлық тұтастығымен Мұхтар Әуезовтің ұлы эпопеясынан кейін бірінші рет соңшалық кең көлемде және жоғары көркем деңгейде осы азамат ақын шығармаларында бейнеленген.

Ақын туындыларынан қазақ халқы бастан өткерген жарқын жылдардың қуанышқа толы сәттері мен қайғыдан көңілі қалған ұлы өмірінің беттерін құрауға болады. Олжас Сүлейменов саяси, әлеуметтік және мәдени ортада белгілі бір позицияға ие ақынның тек о баста өзіне арнап берілген мүмкіндіктерді пайдалана отырып әрекет етуі қажет екендігін жақсы түсінді. Ол қаруы сөз. Ол әдебиетке ерекше дауыспен енді. Оның шығармалары әу бастан-ақ ұлттық әдеби құбылыстарға толы болды, сонымен қатар сөз қадірін түсінер жұрттың көңілінен шықты және бүгінге дейін сол деңгейін

жоғалтқан жоқ. Олжас Сүлейменов поэзиясы таусылмас күш-  
куатпен сарқырай ағар серпінді ырғаққа негізделген. Оның  
поэзиясы сөз қадірін білетіндер мен сөз зергерлеріне, сонымен  
қатар қарапайым оқырмандарға да орыс тілі арқылы қазақ  
халқының болмысын ашып көрсетуге мүмкіндік туғызды. Ақын  
шығармашылығы өзіндік ерекшелігімен, афористілігімен және  
қаламгерлік шеберлігімен таңдандырады. Олжас Сүлейменов-  
табиғатынан рухани бұғауланбаған адам. Еркіндік-үнемі оның  
шығармашылық және қоғамдық қызметіндегі негізгі ұстаным  
болып табылатын «Еркіндік» сөзінің мағынасы көп қырлы.  
Ақынның өзі де дәл осы ұғымға бірнеше түсініктемелер  
ұсынған. Заңғар биіктікте самғап ұшу үшін де ауа қажеттігін ол  
жақсы түсінді. Сол себепті:

Суретшінің шаруасы не далада.

Дімкәс талант-далада емес-

Молада.

Еркіндіктің екінші аты-сол дала

Сол даланы жүр өлеңге бала да,

деп жырлайды.

Оның поэтикалық шығармашылығының ерекше белгісі-  
көркем образдардың айқын көрінісі болып табылады. Ақынның  
сөздерді аса шеберлікпен қолданатыны соншалықты дыбыстың  
алғашқы құбылуының таңғаларлық ойынына таңданбасқа  
шараң жоқ.

Балық-суын

Қыран-оқтай қарқынын,

Жаңбырлы бұлт

найзағайдың жарқылын.

Қалай сүйсе,

Сүйсе әлсіздер даңқты,

Мен де сені солай сүйем,

Жарқыным!

Сонымен қатар, автор тек суреттеп қана қоймайды, құпия  
сезімдер тобын қозғалысқа түсіріп, көрген және естіген  
жайттардың өте айқын бейнеленген шынайы көрінісін береді.  
Сол себепті оқырман өзі де күтпеген жерден өлең жолдарының  
арасына жасырылған, әрең ұстап қалуға болатын интонация

көмегімен суреткердің құпия ойларының үстінен шығады. Олжас Сүлейменов поэзиясының екінші қыры-ой ауқымдылығы. Оның поэтикалық көзқарастары өткен ғасырлар қойнауынан және қазіргі заманның өткір көріністерінен алынған ерте замандағы қазақ халқының тарихи тағдырын бейнелейтін көріністерді де қамтиды. Дала аңыз-ертегілері жыраулар мен ақындардан генетикалық тұрғыдан берілген суырыпсалмалық қасиет Олжас Сүлейменов шығармашылығында айқын көрініс табуымен таңдандырады. Бұл қасиет оған бір тақырыптан екінші тақырыпқа, бір ғасырдан екінші ғасырға еш қиындықсыз өтуге мол мүмкіндік туғызады. Оның образдары ерекше ұмтылыспен және тасқынды өсіп отырады, «проза патшалығына поэзиямен еніп, метафоралармен әлемді жөндейді».

Ақын шығармашылығы жайлы сыншылардың бірі былай деген еді: Олжас Сүлейменов поэзиясы-шетшегіне дейін қайнаған күш-қуатқа толы сауыт. Кейде алуан түсті әлемнің, сезімдер мен ойлардың толық бейнесін беру үшін де ақынға өлең формасының шеңбері тарлық етеді, міне, сол сәтте ол күтпеген жерден ұйқастырылған қара сөздерге немесе драмаға көшеді. Олжас Сүлейменов үшін кім ақыл мен ойдың еркін қанат жаюына бөгет болатын соқыр еліктеудің бойын аулақ ұстаса сол-ақын. Қоғамның адамгершіліктен алыстап бара жатқанын көрген ол көркем шындыққа сүйене отырып, өз жаныңа өзің билік жүргізе алу қажеттігі, басқаша айтқанда, адамдық қалпыңды сақтап қалу қажеттігін қолдайтындығын білдіреді. Ол үшін жеке тұлға қаншалықты деңгейде өнегесіздікке қарсы тұра алар болса, соншалықты деңгейде биік. Олжас-өз еліне адал және лайықты ұл.

Ақын егер парыз бен ұлтжандылық әлемге және адамзат өміріне зиян тигізер болса, онда мұндай парыз бен ұлтжандылықтан бас тарту керек деген ойды құптайтын даналардың қатарына жатады. Ақын үшін өз халқыңа және өз еліңе деген сүйіспеншілік жауапкершілікпен ұштасып жатуы керек. Бұл жайлы бірде мынадай ой айтқан еді: «Мен өз елімді және оның халқын олардың беріктілігі мен төзімділігі үшін сүйемін. Бірақ мен ешқашан бір елді екінші елге айдап салушы «ұлтжандыларды» сүйе де алмас едім, түсіне де алмас едім».

Олжас Сүлейменов-өткір ақын, жіті көреген,өте шапшаң әрі еті тірі жан. Біздің көз алдымызға қазақтарға өздерін бүкіл әлемге лайықты дәрежесінде таныту қажет болған шақта ақиқатты тынбай іздеген, өз кезеңін түсінуге ұмтылған,болашақ жайлы үздіксіз ойланған буырқанған кезең баласының ұлы образы келеді. Олжас Сүлейменовтің шығармашылық тағдырына ойша көз жүгірткен шақта ақын әлеміне терең бойлаған сайын көбірек ойланып-толғану қажеттілігі жайлы ой өзіне еріксіз келе бастағанын байқайсың. Ақын көтерген мәселелердің ауқымдылығы бастапқыда қойылған шекараны бұзып өтеді. Жаратушы Олжасты адамзаттық рух пен шығармашылықтың жоғары заңдарын ашуға арнайы таңдап алғандай.

Оның жырларындағы сөздер материалдық және рухани субстанцияларға ие. Ақын табиғатта бар сөздерді іздеп табуға және алдын ала түйсінуге тырысады. Ақын сөздің әлемді түсіну мен қайта құруға арналған құрал екендігін жақсы түсінеді. Олжас Сүлейменов - адам бойындағы асыл сезімді, әдемі үйлесімді нәзіктікпен жырлаудың шебері. Ол қарапайым ғана көріністен сезім оятып, ойынды биікке жетелей алады. Көркем образ,көркемдік шындық арқылы оқушы сезімін қозғап, ойын оята білу-Олжастың ақындық шеберлігінің айқын белгісі. Олжас әлемі-биік талғамның, сырлы сұлулықтың әлемі.

Ақын поэзиясының қуатын көркемдік белгісінен ғана емес,тақырып аумағының кеңдігінен де көруге болады.

Ол-өзінің жырларында жеке адам тағдырын, ұлт тағдырын ғана емес, бүкіл адамзатқа ортақ күрделі мәселелерді көтере алған ақын.

Қорыта айтқанда, Олжас Сүлейменов-өз шығармаларында азаматтық әуен, философиялық тереңдік, көркемдік ерекшелік, ұлттық таным-түсінік арқылы қазақ поэзиясын бүкіл әлемдік деңгейге көтерген ақын. Олжас Сүлейменов бүгінде Қазақстан Республикасының ЮНЕСКО-дағы өкілі.



## Еңбектердің әліпбилік көрсеткіші

- Сүлейменов О.Арғымақтар.Өлеңдер./Аударғандар Ә.Кекілбаев,Қ.Мырза Әли.-Алматы: Жазушы,2002.-80 б.
- Сүлейменов О.Атамекен:Өлеңдер мен поэма /Аударған Қ.Мырза Әли.-Алматы:Жазушы.-1972.-215 б.
- Сүлейменов О.Таңдамалы туындылары: Өлеңдер. /Аударған Қ.Мырза Әли.-Алматы:Жібек жолы, 2005.-168 б.
- Сүлейменов О.Аз и Я.Ізгі ниет оқырман кітабы /Аударған С.Ақтаев.-Алматы:Жазушы,1992.-198 б.
- Сүлейменов О.: «21 ғасырдың жұрты хақ адамзат халқы болып бірігуі керек»: Олжас Сүлейменовпен сұхбат //Қазақ әдебиеті.-2003.-21 қараша.
- Сүлейменов О.Әке туралы сөз //Жұлдыз.-1998.- №4.- б.150.
- Сүлейменов О.Алтын латын //Жұлдыз.-1996.-№5.-б.24
- Сүлейменов О.Бет-жүзін демей //Жұлдыз.-1996.-№5.- б.14.
- Сүлейменов О.Көшпелілер және мәдениет //Парасат.-1996.-5 мамыр.
- Сүлейменов О.Семсер //Жұлдыз.-1996.-№5.-б.36.
- Сүлейменов О.Таңдамалы туындылары:Поэма-лар.Сценарий.-Алматы:Жазушы.Т.2.-2005.-368 б.
- Сүлейменов О.Екі өлең.Екі тәжірмә поэзия //Жұлдыз.-2004.-№1.-б.64-66.

## Өмірі мен шығармашылығы жайындағы әдебиеттер

- Айтжанбайқызы Г.Қазағым аман болса тіл де сақтанады, мемлекеттіміз де сақтанады: ақын О.Сүлейменов-75 жас //Айқын-2006.-20 мамыр.
- Абдулло С.Ақын және азамат: Олжас Сүлейменов Туралы //Қазақ әдебиеті.-2004.-19 қараша.
- Абдрахманов С.Шекспирі жоқ елдің Ньютоны да болмайды: ақын О.Сүлейменов туралы //Егемен Қазақстан.-2010.-12 наурыз.
- Айтжанбай Г.Мен үшін халқымның бас аман-дығы бәрінен жоғары: О.Сүлейменов сұхбат //Айқын.-2010.-20 ақпан.
- Әкімов Ж.Орта ғасырда-йордан, бүгін-Олжас.: жазушы О.Сүлейменов туралы //Жас қазақ.-2010.-20 наурыз.
- Әлімұлы А.Олжас Сүлейменов кім? //Жас алаш.-2005.-22 қаңтар.
- Әлімжанов З.Ақиқатын айтқан ақын.Олжас Сүлейменов 60 жас //Солтүстік Қазақстан. 1996.-24 шілде.
- Балқыбек Ө.Ұлттың Олжасы: жазушы Сүлейменов шығармашылығы //Дала мен қала.-2010.-12 сәуір.
- Балқыбек Ө.Ұлттың Олжасы: ақын Сүлейменов Туралы //Дала мен Қала.-2010.-5 сәуір.
- Балқыбек Ө.Ұлттың Олжасы: ақын Сүлейменов Туралы //Дала мен Қала.-2010.-23 сәуір.
- Боранғалиұлы Т.Сердегі төрт кітап.Олжас Сүлейменов туралы //Егемен Қазақстан.-1996.-21 мамыр.
- Бөкейханқызы Л.Ұялық Абыз: О.Сүлейменов Туралы //Дала мен Қала.-2006.-19 мамыр.
- Есали Л.Қай тілде жасам да қазақпын: О.Сүлейменов-70 жас //Егемен Қазақстан.-

2006.-20 мамыр.

- Есали А.Елбасы ақынды асқақтатты:Олжас Сүлейменов-70 жас //Егемен Қазақстан.-2006.-12 мамыр.
- Егеубай А.Жаһан және жаһаннан:О.Сүлейменов-тың «Параллельдің қисуына»параллель қисындар //Егемен Қазақстан.-2002.-31 шілде.
- Егеубаев А.Ақиқатқа ғашық ақын //Қазақ әдебиеті.-1996-21 мамыр.
- Жолдасбеков М.Елінің елшісі ұлтының ұяты: ақын Сүлейменов туралы //Егемен Қазақстан.-2010.-20 мамыр.
- Зікібаев Е.Ол жас па,Олжас па?О.Сүлейменов-60 жасқа толуына орай //Солтүстік Қазақстан.-1996.-17 мамыр.
- Исәділ Ә.Біз әлемде болып жатқан құбылыстардан бөлек өмір сүре алмаймыз:Халық жазушысы О.Сүлейменов сұхбат //Алаш айнасы.- 2010.- 20 мамыр
- Қанапиянова Б.Әлем таныған Олжас...:ақын Сүлейменов-70 жас //Қазақ әдебиеті.- 2006.-19 мамыр.
- Қалиұлы Ж.Олжас тұтақан ойлар //Қазақ әдебиеті.-1997.-№14.-б.14-15.
- Қамзина А.Олжас Сүлейменов:сабақ //Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектептерінде.-2008.-№1.-б.50-59.
- Күмісбаев Ө.Олжас Сүлейменовтің үш жақсылығы //Ақиқат.2009.-№11.-б.63-64.
- Менің досым Олжас туралы сөз./Нұрсұлтан Назарбаев //Қазақ әдебиеті.-2006.-19 мамыр.
- Мұхаметқалиев Қ.Ақиық ақын туралы ақиқат Аз и Я:О.Сүлейменов шығармашылығы //Айқын апта.-2008.-31 шілде.
- Олжас Сүлейменов (1936 ж.) //Тарихи тұлғалар. Танымдық көпшілік басылым:Мектеп жасындағы оқушылар мен көпшілікке арналған.-Алматы, 2006.-б.210-217.
- Олжас Сүлейменов (1936 ж.) //Қазақстан.Ұлттық

- энциклопедия.-Т.8-Алматы.-2006.-б.108-109.
- Олжас Сүлейменов (1936 ж.) //Қазақ әдебиеті: энциклопедия.-Алматы,1999.-б.607-608.
  - О.Сүлейменов (1936 ж.) //Қазақстан жазушылары: XX ғасыр:Анықтамалық.-Алматы, 2004.-б.291-292.
  - Салықов К.Ол адамзат ақыны.О.Сүлейменовтың өлеңі //Жұлдыз.-1997.-№5.- б.97.
  - Сәтібай Д.Сүлейменов дүниетанымының қалыптасуы //Қазақ тарихы..ғылыми-әдістемелік журнал.-2007.-№2.-б.60-63.
  - Сәтібай Д.Олжас Сүлейменов және қазақ кино өнері //Қоғам және Дәуір.-2010.-№1.-б.114-118.
  - Сәтібай Д.Тоғысқан тағдырлар:Ақын Олжас немере інісі Мәдениетпен қалай табысқан еді? //Егемен Қазақстан.-2004.-21 қантар.
  - Сәтібай Д.О.Сүлейменов өмірі мен шығармашылығының негізі кезеңдері //Вестник.серия историческая.-2007.-№3.-б.198-202.
  - Сәтбай Д.Сүлейменов және зиялылық мәселелері //Ақиқат.-2008.-№8.-б.29-32.
  - Смайлов К.Орны бөлек Олжастың... //Қазақ әдебиеті.1996.-21 мамыр.
  - Тәуекел С.Олжас Сүлейменов және қазақ киносы //Жас алаш.-2006.-19 мамыр.
  - Хамай Ж.Айналайын немесе алғы сөз орнына айтарым:Олжас ақын-70 жас //Жас қазақ.- 2006.- 19 мамыр.

Құрастырушы: Қазіқанова А.Қ.  
Ақпараттық-библиографиялық сектор

## **К читателям**

Предлагаемый указатель посвящен 75-летию Олжаса Сулейменова, выдающегося казахского писателя, публициста, общественного деятеля, дипломата, президента Международного антиядерного движения «Невада-Семипалатинск».

Материал, помещенный в указателе, расположен в алфавитном порядке и содержит публикации писателя, список литературы о нем, имеющиеся в фонде научной библиотеки Северо-Казахстанского государственного университета им. М.Козыбаева.

Пособие предназначено для преподавателей, студентов, а также всех, интересующихся творчеством писателя.

# Сулейменов Олжас Омарович

«Поэт оказался на скрещении культур, на скрещении традиций: он счастливо совместил в себе сразу многое: молодой задор и книжную образованность.... и ассоциативную экспрессию распространенного сегодня поэтического стиля... и филологическую любовь к мировым построениям, в которых Пушкин встречается у Сулейменова с Чоканом Валихановым, Конфуцием и Тагором...»

Аннинский Л.

Родился 18 мая 1936 года в г. Алма-Ате, в семье офицера казахского кавалерийского полка, репрессированного в 1937 году. Позже Лев Гумилёв сообщил Олжасу, что сидел с его отцом в норильском лагере, где того расстреляли. Окончил школу в 1954 году и поступил на геологоразведочный факультет Казахского госуниверситета, окончил его в 1959 году, инженер-геолог. Последние годы учебы совмещал с работой в геологоразведочных партиях.

Литературной работой занялся в 1955 году. В 1958 году поступил в Литературный институт им. А.М. Горького в Москве на отделение поэтического перевода, который окончил в 1961 году.

Олжаса Сулейменова причисляют к поэтам-шестидесятникам, его друзьями были три столпа тех лет: Андрей Вознесенский, Евгений Евтушенко, Роберт Рождественский. Вознесенский написал стихи «АТЕ 36-70» или «2 секунды, 20 июня 1970», посвященные Олжасу и автоаварии, в которую они попали под Алма-Атой. Увлеченный стихами Сулейменова о казахском поэте и народном герое Махамбете,

он сам создал цикл «Читая Махамбета»: «Зачитываюсь Махамбетом, Заслышу Азию во мне, Антенной вздрогнет в кабинете Стрела, торчащая в стене.» Рождественский начал свой стих «О друзьях» так: «Олжас, Мумин, Виталий...», а Римма Казакова в 1968 году написала целое стихотворение: «Люблю тебя, товарищ мой Олжас». Большой была популярность поэта среди его поклонников по всей стране

Сулейменов пишет на русском языке. Первая книга стихов и поэма «Аргмаки» издана в 1961. Поэма «**Земля, поклонись человеку**», вышедшая в том же году, вошла в число лучших произведений советской поэзии и принесла автору широкую известность. Поэма посвящена космическому полету Ю.Гагарина.

«Разгадай:  
Почему люди тянутся к звёздам!  
Почему в наших песнях  
Герой — это сокол?  
Почему всё прекрасное,  
Что он создал,  
Человек, помолчав,  
Называет — Высоким?»

Впоследствии именно его строка «Земля, поклонись человеку» была начертана на пьедестале обелиска работы Рукавишникова, установленного на месте гибели Юрия Гагарина под Киржачом Владимирской области.

На IV Всесоюзном совещании молодых писателей, отмечая новый сборник стихов Олжаса Сулейменова «Солнечные ночи» (1962), один из старейших поэтов двадцатого столетия Николай Семенович Тихонов сказал: «Не только я, но и все участники обсуждения были радостно поражены темпераментом, силой образности, широтой чувств, большим захватом темы...Из пламени такого поэтического костра рождается характер нового человека, нашего современника, дышащего всей мощью нашего индустриального, богатого чудесами атомного века».

«Нет Востока, И Запада нет.

Нет у неба конца.  
Нет Востока, И Запада нет,  
Два сына есть у отца.  
Нет Востока, И Запада нет,  
Есть Восход и закат,  
Есть большое слово — ЗЕМЛЯ!»

Очередной сборник стихов «Доброе время восхода» (1964) удостоился уже премии ЦК ВЛКСМ.

«Кочую по чёрно-белому свету.  
Мне дом двухэтажный построить советуют,  
а я, как удастся какая оказия,  
мотаюсь по Африкам, Франциям, Азиям.  
В Нью-Йорке с дастанами выступаю,  
в Алеппе арабам глаза открываю,  
вернусь, И в кармане опять — ни копыя;  
Копьё заведётся — опять на коня!».

В последующие годы увидели свет поэтические сборники «Ночь-парижанка» (1963), «Год обезьяны» (1967), «Избранная лирика» (1969), «Глиняная книга» (1969), сборник стихов и прозы «Над белыми реками» (1970), «Повторяя в полдень» (1973), «Каждый день - утро» (1973), «Круглая звезда» (1975), «Определение берега» (1976), «Трансформация огня» (1983) и другие.

Сулейменов известен также как автор ряда работ, посвящённых «Слову о полку Игореве». Он заинтересовался этой темой ещё в 1960 г., будучи студентом Литературного института, публиковал работы о «Слове» с 1962 г. Тема его дипломной работы по исторической грамматике — «Категория одушевленности и неодушевленности в „Повести временных лет“», а тема его кандидатской диссертации уже на кафедре русской филологии КазГУ — «Тюркизмы в „Слове о полку Игореве“». Общая линия работ Сулейменова была направлена на выявление в «Слове» обширных пластов тюркской лексики и целых тюркских фраз, в дальнейшем искажённых при



переписывании, и получила наиболее законченное выражение в получившей большую известность книге «Аз и Я..Книга благонамеренного читателя» (1975), где предлагается также собственная концепция исторического контекста «Слова», ряда событий и т. п.

Творчество Сулейменова тесно связано с традициями устной и письменной казахской поэзии, обращено к историческим судьбам казахского народа, к жизни древнего и современного Востока, к проблемам сегодняшнего поколения молодежи. Для почерка Сулейменова характерны широта и сложность поэтических ассоциаций, философичность и публицистичность, эмоциональная напряженность, ритмический поиск. Его поэзию отличает активность мысли, постоянная сосредоточенность на важнейших нравственных проблемах. Избранные произведения Сулейменова изданы отдельной книгой на казахском языке («Атамекен» 1971, пер К.Мырзалиев).

Стихи и поэмы Сулейменова переведены на многие языки народов СССР (украинский, узбекский, азербайджанский, литовский, молдавский и другие) и зарубежных стран (английский, немецкий, французский, болгарский, венгерский, японский, польский, словацкий и другие). Отдельным сборником избранных произведений Сулейменов издан на французском языке («Трансформация огня» - Париж :Галлимар,1981)

Сулейменов внес значительный вклад в развитие киноискусства Казахстана. По его сценариям созданы кинофильмы «Земля отцов» (1966), «Синий маршрут» (1967), «Зима не полевой сезон» (1972), «Последний переход» 1982), «Индийский мотив», «Застава молодежи» (оба-1984). С 1981 г. он председатель «Госкино» Государственного комитета Казахской ССР по кинематографии. С 1983г.-1-й секретарь правления Союза писателей Казахстана. С 1995 года-Чрезвычайный и Полномочный Посол РК в Итальянской Республике. С 1997 года - Чрезвычайный и Полномочный Посол РК в Греческой Республике. С 1998 года - Чрезвычайный и Полномочный Посол РК на Мальте. С 2001 года по настоящее

время - Постоянный представитель РК при ЮНЕСКО. Дипломатический ранг - Чрезвычайный и Полномочный Посол. Депутат, член Президиума Верховного Совета Казахской ССР/1980-1984/, депутат, член Верховного Совета СССР/1984-1991 / РК/1994-1995/ Президент Международного антиядерного движения «Невада-Семипалатинск»/с 1989г./. Почетный Председатель Союза писателей Казахстана. Член Правления Пен-клуба Казахстана. Член Попечительского Совета Международной экологической организации «Зеленый крест» /Копенгаген-Цюрих-Москва, с 1993г./. Член Наблюдательного Совета Евразийской партии России - Союза патриотов России/ с 2002г./. Награжден орденами «Знак Почета», Трудового Красного Знамени, Октябрьской Революции, «Барыс» 1 степени, «За заслуги»/Ингушская Республика/, медалями «За трудовую доблесть»/1967-2002/, «Казакстан Парламентше 10 жыл». Лауреат литературных премий СССР, КазССР, Турции, Азербайджана, Чечено-Ингушской Республики и др./1964-2002/, премии имени Культегина за выдающиеся достижения в области тюркологии /2002/, премии «Тарлан»/ 2002/. Имеет звание «Народный писатель Казахстана»/1990/. «Человек XX века» /2000/. Владеет казахским, русским языками. А так же научными знаниями многих древних и современных языков. В 2002 году награжден орденом Дружбы в России

## **Его публикации**

### ***Книги***

- «Аз и Я»: Эссе, публицистика, стихи, поэмы. - Алматы: Жалын, 1989.- 592 с.
- Глиняная книга .- Алматы: Дайк-Пресс, 2006.-160с.
- Избранное.- М:Худ.лит,1986.-430с.
- Избранная лирика.- М: Молодая гвардия, 1968.-32с.
- Круглая звезда:Стихи.- М.: Худ. лит, 1975.-142 с.
- Но людям я не лгал...-Алматы: Дайк-Пресс, 2006.-146с.
- Определение берега: Избранные стихи и поэмы.- Алма-Ата:Жазушы,1979.-456с.

- От января до апреля: Стихотворения.-Алма-Ата: Жазушы,1989.-272с.
- Пересекающиеся параллели.- Алматы: Дауир, 2002.-112с.
- Преодоление: Стихи и поэмы .-Алма-Ата: Жазушы,1987.-416с.
- Собрание сочинений в 7 томах.- Т.1:Стихотворения.- Алматы: Атамұра, 2004.-480с.
- Собрание сочинений в 7 томах.- Т.2:Поэмы.- Алматы: Атамұра, 2004.-344с.
- Собрание сочинений в 7 томах.- Т.3: Аз и Я .-Алматы: Атамұра, 2004.-384 с.
- Собрание сочинений в 7 томах. - Т.4:Язык письма.- Алматы: Атамұра, 2004.-256с.
- Собрание сочинений в 7 томах. - Т.5:Тюрки в доистории.- Алматы: Атамұра, 2004.-440с.
- Собрание сочинений в 7 томах.- Т.6:Публицистика.- Алматы: Атамұра, 2004.-472 с.
- Собрание сочинений в 7 томах. - Т.7:Публицистика.- Алматы: Атамұра, 2004.-432с.
- Трансформация огня: Стихи. -Алма-Ата: Жалын,1983.-240с.
- Тюрки в доистории: о происхождении древнетюрских языков и письменности.- Алматы: Атамұра, 2002.-320с.
- Эссе, публицистика: Стихи, поэмы.- Алма-Ата: Жалын, 1989.-592с.

### **Статьи**

- Ассирийский период //Казахстанская правда.- 2001.-18 мая.
- Будущее принадлежит вам, боритесь за него!: О новой инициативе МАД «Невада- Семипалатинск» //Казахстанская правда.-2009.-6 июня.
- Возрождение земли и человека.:»Невада-Семипалатинск» //Казахстанская правда.-1992.-1 апреля.
- Да, настала пора ! //Литер.-2008.- 4 марта.

- Дороги мира: 20 лет Парижской хартии, которая положила начало ОБСЕ //Казахстанская правда .-2010.- 22 июля.- Байтерек.-2010.-№5.-С.10-15.
- Еще раз об исторической истине: На пути к безъядерному миру //Казахстанская правда.-2010.-30 июля.
- Закаты и восходы тюркских солнц //Казахстанская правда.-1999.-16 октября, 21 октября.
- Золотая латынь: О Всемирной лингвистической выставке. //Казахстанская правда.-1996.-13 марта.
- Имена моего города: Об Алматы //Казахстанская правда.-2003.-27 июня.
- Исправляя метафорой мир: К 60-летию поэта //Казахстанская правда.-1997.-5 сентября.
- Испытание университетом: КазНУ им. Аль-Фараби- 75 лет //Казахстанская правда.-2009.-17 сентября.
- Итальянский рефлекс //Казахстанская правда .-1996.-7 сентября.
- Коп жаса, Канат-жан: О Канате Саудабаеве ( первый посол суверенного Казахстан) //Казахстанская правда.- 2006.-18 июля.
- «Мы все вышли из одного корня»: Лекция в Колумбийском университете (США) //Страна и мир .-2009.-16 ноября.
- Мы - хозяева своей земли //АИФ .-1999 .-№36.-С.5.
- «Но людям я не лгал.» //Казахстанская правда.-1997.-17 мая.
- Новый век-эпоха взаимозависимости //Мирас.-2008.- №1.-С.28-33.
- Отец //Литер.-2009.-19 сентября.
- Открытое приглашение всем участникам движения «Невада-Семипалатинск».: 10 лет с момента последнего ядерного взрыва //Казахстанская правда.- 1999.-20 февраля.
- Письма другу: об истоках возникновения древнетюркской письменности //Каз. правда .-2001.-8 мая.

- Поворотное событие для ОБСЕ //Казахстанская правда.- 2010.-24 августа.
- Полигоны судьбы.: Отчет антиядерного движения «Невада-Семипалатинск» //Казахстанская правда .-1992.- 20 октября.
- Полигон закрыт, но раны, им нанесенные, не заживают //Наука Казахстана.-1997.-№9.-С.3.
- Поэт- вопрос в толпе восклицательных знаков и многоточий //Байтерек.-2005.-№6.-С.78-83.
- Слово об Абише Кекилбаеве //Казахстанская правда.- 2009.-14 декабря.
- Сотвори себе друга: Казахи и Казаки //Казахстанская правда.-1996.-19 апреля.
- Твори, Сабит!: Каз. писателю С. Досанову исполняется 70 лет //Казахстанская правда.-2010.- 29 января.
- Успех - это всегда море пота: Большие победы «сиюминутными» не бывают //Литер .-2010 .-22 декабря.
- Учитель: О Б. Ашимове - видном государственном деятеле Казахстана //Казахстанская правда.-2011.-5 февраля.
- Человек - это женщина. / Из цикла история в слове./ //Казахстанская правда.-1998.-20 февраля.
- Эстафета Чокана //Казахстанская правда.-2002.-25 июня.
- Я всегда был и остаюсь интернационалистом //Литер.- 2008.-4 сентября.
- «Я знаю - ты добрый гонец» //Простор.-2006.-№ 5.-С.3-98.
- Язык письма.(«1001 слово») //Простор.-1998.-№4.-С.83-112.

## О нем

- Абенова Б. Политическая антропология О. Сулейменова: пересечение Востока и Запада //Евразийское сообщество.-1999.-№ 3.-С.67-70.

- Акимов В. Метаязыческая поэма Олжаса Сулейменова «Язык письма» //Простор.-1999.- № 3.- С.141.
- Арцишевский А. Термояд и голос поэта: 20 лет движению «Невада-Семипалатинск» //Централ Азия Монитор .-2008.- 24-30 октября.
- Атаев К. Поэт и гражданин: Олжасу Сулейменову-70 лет //АиФ.-2006.-№ 20.-С. 5
- Ахмедьяров К., Митяева Г.У. Экспликация концепта «Культура» в дискурсе О.Сулейменова //Вестник КазНУ Сер. филологическая.-2006.-№ 1.-С.43-45.
- Бадиков В. В поисках языка события: О новых филологических книгах Олжаса Сулейменова //Нива.-2003.-№ 6 .-С.134-136.
- Бегимова Г.А. «Я приду к тебе.»: Стихотворение О. Сулейменова «Язык отцов» в 6-м классе //Русский язык и литература в казахской школе.-2004.-№ 2.-С.46-50.
- Бузаубагарова К.С. «Новая» рифма в поэзии Олжаса Сулейменова //Известия. АН КазССР. Сер. Филологическая.-1982.-№ 3.-С.43-50.
- Владимирова Т. Возрождение через осознание: Программа «Возрождение Земли и Человека»-Движение «Невада-Семипалатинск» //Страна и мир.-2007.-9 ноября.
- Время в судьбе поэта. / О поэте Олжасе Сулейменове //Казахстанская правда.-1996.-5 мая.
- Джусупов М., Сарсембаева А. Художественный билингв или монолог: О поэтическом феномене О. Сулейменова //Высшая школа Казахстана.-2001.-№ 4-5.-С.77-83.
- Досанов С. Олжас - дух нации и символ времени //Казахстанская правда.-2006.-11 мая.
- Есильбаев Т. Была эпоха борьбы, наступает эпоха единства: О.Сулейменов о последних событиях в стране и в мире //Экспресс К.-2009.-12 марта.
- Есильбаев Т. Мы привыкаем ощущать себя частью человечества: Беседа с О.Сулейменовым //Экспресс К.-

2010.-16 марта.

- Есильбаев Т. Что будет в 2012 году?: Беседа с О. О. Сулейменовым //Экспресс К.-2011.-16 марта.
- Жаппар К.З. Эстетические функции имен собственных в поэзии О.Сулейменова: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук.- Алматы, 2000.-32 с.
- Иванов С. Парадоксы времени и поэт: Олжас Сулейменов- встреча с журналистами //Казахстанская правда .-2002 .-2 ноября.
- История и истина - не одно и то же: Олжас Сулейменов: «Мне есть что сказать о Чингисхане» //Литер.-2009 .-24 апреля.
- Кадырова Б.Т. «Острым мечом я был»: Стихи О.Сулейменова о Махамбете в 11 классе //Русский язык и литература в казахской школе.-2000.-№ 5.-С.8-11.
- Канапьянов Б. Быть далеко услышанным: Об О.Сулейменове //Простор.-2006.-№ 5.-С.18-26.
- Канапьянов Б. Образ Махамбета в творчестве современных поэтов: Олжас Сулейменов и Андрей Вознесенский //Нива .-2003.-№ 4.-С.140-148.
- Коваленко О. Сулейменов К.: Мы больше боремся не с преступностью, а друг с другом //Казахстанская правда .-1998 .-3 июня.
- Кузнецова Е. Поэт и время: К 70-летию О.Сулейменова //Казахстанская правда.-2006.-27 мая.
- Куттыкадам С. Феномен Олжаса, или Вихрь духа //Казахстанская правда.-2006.-21 апреля.
- Мейрманов Ж. «Тысяча и одно слово» Олжаса Сулейменова //Казахстанская правда.-2004.-16 декабря.
- Олжас Сулейменов //Писатели Казахстана: Справочник.- Алма-Ата, 1982.-С.225-226.
- Очередная сенсация Олжаса Сулейменова //Аргументы и факты.-1998.-№ 5.-С.3.
- Портрет поэта в политическом интервью.( Не юбилейные заметки накануне юбилея О. Сулейменова)

//Юридическая газета.-1996.-№33-34.- С.3.

- Рахметова Г. На смену «холодной войне» приходит глобальное потепление: Беседа с О.Сулейменовым //Казахстанская правда.-2005.-29 марта.
- Сарсембаева А. Сочетание традиций русского и казахского стихосложения в поэзии О.Сулейменова //Поиск. Серия гуманитарных наук.-2001.-№ 6.-С.66-70.
- Сидоров Е. На мировом кочевье: О поэзии Олжаса Сулейменова //Простор.-1986.-№ 3.-С.195-198.
- Сулейменов Олжас Омарулы //Казахстан: Нац.энциклопед.-Т.5.С-Я.- Алматы, 2006.-С.114.
- Сулейменов Олжас Омарович //Ашимбаев Д.Кто есть кто в Казахстане: Биогр. энциклопед. 2007-2008.-Алматы, 2008.- С.714-715.
- Сулейменов Олжас Омарович //Біздің элита. Наша элита.-Т.1.-Алматы, 2009.- С.96-98.
- Сыздыков Т. Обогадим страсти разумом: Слово в защиту О. Сулейменова, национальной истории, литературы и молодой государственности //Нива.-2006.-№5.-С.77-87.
- Толмачев Г. Буря над книгой: о книге О.Сулейменова «Аз и я» //Казахстанская правда.-2003.-15 ноября.
- Толмачев Г. Повесть об Олжасе.- Алматы: Кітап, 1996.- 168 с.
- Тулиндинова Ж.К. Нелинейность как одна из категорий поэтики постмодернизма в поэме О.Сулейменова «Глиняная книга» //Вестник ПГУ Сер.филологическая.- 2004.-№ 3.-С.109-116.
- Тулиндинова Ж.К. Черты постмодернистской поэтики в поэме О. Сулейменова «Глиняная книга» //Ученые записки ПГУ.-2000.-№ 4.-С.178-185.
- Шакаримова Д.А. Олжас Сулейменов- человек века: Сценарий литературно-музыкального вечера //Творческая педагогика.-2001.-№ 3.-С.101-111.
- Шалбекова Э.С. О.Сулейменов-Поэт. Гражданин. Политик: Урок в 11 классе //Русский язык и литература в казахской школе.-2001.-№2.-С.28-33.



- Шашкова Л. Под знаком Олжаса //Простор.-2006.-№ 5.- С.27-30.
- Шестериков В. Возвысил степь и не унизил горы: К 70-летию О.Сулейменова //Северный Казахстан .-2006 .-26 мая.

Подготовила: Макаренко О.М.  
информационно-библиографический сектор

Ответственная за выпуск: Нурпеисова К.Н.  
заведующая библиотечным комплексом